

змішувати з *жидівською*, живою мовою, якою балакає жидівський народ), *латинська, грецька, церковно-словянська*.

Щоби знати ці мови, треба їх вивчити з книжок, у яких зібрані закони цих мов.

Колись людство думало, що тільки той розумний, хто знає мертві мови. От і через те скрізь по школах тільки ці мови були в пошані, на живі ж мови ніхто не звертав уваги. Але що мертвою мовою ніхто вже не балакав, то щоб її вивчити, треба було всі її закони, цілу її граматику, вбити собі в *голову*, витвердити її досконально, словом: треба було *вивчити її на-памнять*.

От із цього то й вийшов погляд — навіть і тоді, як уже живі мови почали шанувати —, що граMATика має за мету витверджувати на-памнять усе те, що в ній зложене.

Через те граMATика у школі стала *найжидкішим предметом науки*, всі її бояли ся, як вогню, й ненавиділи її, як щось осоружне та дике.

І цьому нема чого дивувати ся. Людський ум насильства не терпить, а казати комусь витверджувати граматичні правила на-памнять — це насильство. А ось таке насильство сповнювала в нас школа не тільки в науці граматики мертвих мов, але й *живої*, та тільки правда — *чужої для нас*. Московський царський уряд сказав собі колись, що ми, Українці, такі ж Руські, як Москалі, й насильно завів московську мову до наших шкіл.

Ураз із цією мовою прийшла і граMATика цієї мови. З граMATикою ж московської мови прийшло *нове насильство* — стара система науки: наших дітей приневолювали вшучувати закони *московської граматики на-памнять*, на те хибя, щоб зогидити дитині раз на все цю науку, приневолювали витверджувати „*нарсчія*“ та „*въ корнь*“, і то частенько на те тільки — головно на селі — щоб, коли прийдець ся селянинові написати щонебудь, написати цілком не так, як приписано!

От і через те граMATика вважала ся в нас і все ще вважаєть ся зненавидженою наукою, от і через те в нас так мало добре грамотних. Правда — є ще й иньчі причини, але ця причина чи не найважливіша.